

افغانستان و چین؛ همکاری‌های اقتصادی و جیواستراتژیک در چارچوب پروژه کمربند و راه

سید خلیل کوهی*

چکیده

افغانستان، به عنوان کشوری با موقعیت جیواستراتژیک ویژه و ذخایر معدنی سرشار، در چارچوب پروژه کمربند و راه^۱ چین، پتانسیل ایفای نقشی کلیدی دارد. این پروژه با هدف ایجاد شبکه‌ای گسترده از راه‌ها و زیربنای ارتباطی بین آسیا، اروپا و آفریقا طراحی شده است. سئوالی که در این ارتباط مطرح می‌شود این است که چگونه افغانستان می‌تواند با بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی و منابع خود، در پروژه کمربند و راه نقش مؤثری ایفا کند؟ این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی به بررسی روابط افغانستان و چین در بستر این پروژه پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که افغانستان می‌تواند در مسیرهای ارتباطی شمال-جنوب، شرق-غرب، و همکاری با کریدور اقتصادی چین-پاکستان^۲ نقش آفرینی کند. همکاری در زمینه‌هایی مانند استخراج منابع معدنی، ساخت زیربناها و توسعه انرژی، علاوه بر تقویت اقتصادی افغانستان، به ثبات منطقه‌ای نیز کمک می‌کند. با این حال، چالش‌هایی چون چالش‌های امنیتی، کمبود زیربنای پایدار و رقابت‌های جیوپولیتیکی، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و سیاست‌گذاری روشن هستند. این تحقیق بر اهمیت سیاست‌های هوشمندانه و همکاری‌های چندجانبه برای دستیابی به توسعه پایدار افغانستان و تثبیت حاکمیت ملی تأکید دارد. تعاملات نه تنها منافع سیاسی و اقتصادی دو طرف را تأمین می‌کند، بلکه به گسترش تعاملات منطقه‌ای و جهانی نیز یاری خواهد رساند.

کلمات کلیدی: افغانستان، چین، کمربند و راه، همکاری اقتصادی، جیواستراتژی، منابع معدنی، امارت اسلامی.

* استاد دیپارتمنت تعلیمات اسلامی پوهنهی شرعیات پوهنتون بامیان

^۱ BRI (Belt and Road Initiative)

^۲ CPEC

مقدمه

در جهان معاصر، همکاری‌های بین‌المللی به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی و زیربنا، نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه کشورهای مستقل دارند. امارت اسلامی افغانستان، پس از دستیابی به حاکمیت ملی و پایان دخالت‌های خارجی در سال ۱۴۰۰ (۲۰۲۱ میلادی)، در مسیر بازسازی اقتصادی و تقویت روابط خارجی خود با کشورهای دوست و همسایه گام برداشته است. در این میان، جمهوری خلق چین به‌عنوان یکی از شرکای استراتژیک، همواره براساس اصول احترام متقابل و همکاری برد-برد، حمایت خود را از ثبات و توسعه افغانستان اعلام کرده است. جمهوری خلق چین از زمان روی کار آمدن امارت اسلامی افغانستان در سال ۲۰۲۱، به همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و زیربناها با افغانستان ادامه داده است. این همکاری‌ها که بر پایه منافع مشترک و در راستای تأمین ثبات منطقه‌ای و تقویت روابط دوجانبه شکل گرفته‌اند (لی، ۱۴۰۴).

پروژه کمربند و راه که در سال ۲۰۱۳ توسط رهبر چین، شی جین‌پینگ، معرفی شد، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین برنامه‌های توسعه زیربنای در تاریخ بشریت شناخته می‌شود. این پروژه با هدف ایجاد شبکه‌ای از مسیرهای تجاری، انرژی و ارتباطی بین آسیا، اروپا و آفریقا، فرصت‌های جدیدی را برای کشورهای مسیر مانند افغانستان فراهم کرده است. باتوجه به موقعیت جغرافیایی افغانستان به‌عنوان قلب آسیا و دارا بودن منابع معدنی ارزشمند، همکاری با چین می‌تواند به یکی از رکن‌های اصلی سیاست خارجی و اقتصادی افغانستان تبدیل شود (iranchinaejob, 1402).

این مقاله به بررسی نقش افغانستان در پروژه کمربند و راه چین پرداخته و به اهمیت موقعیت جیواستراتژیک و ذخایر معدنی غنی این کشور در این ابتکار بزرگ جهانی اشاره می‌کند. پروژه کمربند و راه که توسط چین در سال ۲۰۱۳ معرفی شد، یکی از

بزرگ‌ترین برنامه‌های توسعه زیربنای در تاریخ است که هدف آن اتصال آسیا، اروپا و آفریقا از طریق شبکه‌ای گسترده از مسیرهای تجاری و زیربنای ارتباطی است. افغانستان به دلیل موقعیت جغرافیایی خود در قلب آسیا و اتصال میان آسیای مرکزی، جنوبی و خاورمیانه، می‌تواند نقشی کلیدی در این پروژه ایفا کند. این کشور دارای منابع غنی معدنی از جمله لیتیوم، مس، آهن و عناصر نادر است که برای صنایع مختلف از جمله فناوری و انرژی اهمیت زیادی دارند. سرمایه‌گذاری چین در افغانستان می‌تواند به توسعه اقتصادی این کشور، ایجاد اشتغال و افزایش ثبات منطقه‌ای کمک کند.

تحقیق حاضر به هدف بررسی همکاری‌های افغانستان و چین در قالب کمربند و راه در راستای منافع ملی و توسعه اقتصادی افغانستان به روی دست گرفته شده است و به این پرسش که چگونه می‌توان همکاری‌های افغانستان و چین در چارچوب پروژه کمربند و راه را به گونه‌ای توسعه داد که منافع ملی افغانستان حفظ شود و درعین حال، ثبات و رفاه منطقه‌ای تضمین گردد؟ پاسخ داده است. فرضیه تحقیق نشان می‌دهد که پروژه کمربند و راه به عنوان یکی از بزرگ‌ترین طرح‌های توسعه زیربنای جهان، فرصت‌هایی کم‌نظیر برای کشورهایی فراهم کرده است که در مسیرهای ارتباطی آن قرار دارند. برای افغانستان، مشارکت هدفمند در این پروژه می‌تواند به جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه زیربنای حمل‌ونقل و انرژی، ایجاد اشتغال، و تقویت پیوندهای اقتصادی منطقه‌ای منجر شود. اهمیت این تحقیق از آن‌جا ناشی می‌شود که افغانستان در شرایطی قرار دارد که تعریف یک الگوی پایدار برای بازسازی اقتصادی، تثبیت حاکمیت ملی و خروج از انزوای منطقه‌ای، به یکی از اولویت‌های اساسی سیاست‌گذاری آن تبدیل شده است. موقعیت جیواستراتژیک افغانستان در قلب آسیا، این کشور را به حلقه‌ای بالقوه مهم در شبکه‌های ترانزیتی و اقتصادی

منطقه‌ای بدل می‌سازد؛ با این حال، بهره‌برداری مؤثر از این ظرفیت‌ها مستلزم درک دقیق فرصت‌ها و چالش‌های همکاری با ابتکارات بزرگ بین‌المللی، به‌ویژه پروژه کمربند و راه چین است.

این تحقیق با روش کیفی تحلیلی و با رویکرد اقتصاد سیاسی بین‌الملل و ژئواستراتژی انجام شده است. داده‌ها از طریق تحلیل اسناد رسمی (اعلامیه‌های مشترک وزارت خارجه افغانستان و چین، سخنرانی‌های مقامات امارت اسلامی، گزارش‌های کمیسیون توسعه ملی چین)، مقالات علمی معتبر (از پایگاه‌های Science Direct, JSTOR, Sage) و گزارش‌های مراکز تحقیقاتی (CSIS, SIPRI, Brookings) گردآوری شده‌اند. هم‌چنین از مصاحبه‌های رسمی منتشرشده با مقامات دو کشور در رسانه‌های رسمی (پژواک، خبرگزاری چین جدید Xinhua, CGTN) استفاده شده است.

برای بررسی پرسش طرح شده، ابتدا به بررسی روابط تاریخی دو کشور پرداخته، سپس به تحلیل موقعیت ژئواستراتژیک افغانستان در پروژه کمربند و راه، منافع اقتصادی دو طرف، چالش‌های امنیتی و زیربنایی و درنهایت چارچوب‌های حقوقی و دیپلماتیک همکاری پرداخته خواهد شد.

۱. پیشینه تحقیق

در ارتباط به نقش افغانستان در پروژه یک کمربند و یک‌راه تحقیقات متعدد صورت گرفته که در زیر به سه نمونه از آن‌ها اشاره می‌شود:

حیدری (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «نقش افغانستان در طرح کمربند و راه چین: چشم‌انداز و چالش‌ها» به بررسی نقش حیاتی افغانستان در پروژه یک کمربند و راه پرداخته است. در این مقاله، نویسنده پیامدهای توسعه منطقه‌ای و توسعه افغانستان در بلندمدت را مورد بررسی قرار داده است. هم‌چنین تلاش نموده مهم‌ترین چالش‌هایی که مانع اصلی تحقق این پروژه و پویایی اقتصادی می‌شود، مورد بررسی قرار دهد.

رحیمی (۲۰۲۰) در اثر پژوهشی با عنوان «پالیسی‌ها و استراتژی‌ها برای مشارکت افغانستان در طرح و کمربند و راه چین»، راهکارهایی را مورد بررسی قرار داده که افغانستان با اتخاذ آن‌ها می‌تواند از ظرفیت‌های طرح کمربند و راه چین بیشترین استفاده را برده و دورنمای روشن برای توسعه اقتصادی افغانستان فراهم نماید.

دورج و حسن (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه افغانستان در طرح کمربند و راه چین» تلاش نموده نقش افغانستان در تحقق این طرح را مورد بررسی قرار دهد. نویسندگان معتقدند که باتوجه به موقعیت جیوپولیتیک افغانستان به عنوان کانون اتصال منطقه‌ای، پویایی این طرح نیازمند همکاری همه‌جانبه افغانستان می‌باشد.

بررسی این مطالعات نشان می‌دهد که اگرچه هر یک از آن‌ها به بخشی از موضوع نقش افغانستان در پروژه کمربند و راه پرداخته‌اند، اما همچنان خلأ یک تحلیل جامع و چندبعدی که به صورت هم‌زمان ابعاد جیواستراتژیک، اقتصادی، امنیتی و سیاسی همکاری افغانستان و چین را در چارچوب منافع ملی افغانستان بررسی کند، محسوس است. افزون بر این، بسیاری از تحقیق‌های پیشین در بستر شرایط سیاسی و امنیتی پیش از تحولات سال ۲۰۲۱ انجام شده‌اند و کمتر به شرایط جدید حاکمیت ملی افغانستان و پیامدهای آن برای همکاری با چین توجه داشته‌اند. ازاین رو، تحقیق حاضر با تمرکز بر شرایط جدید سیاسی، رویکرد اقتصاد سیاسی بین‌الملل و جیواستراتژی و با هدف ارائه تحلیلی منسجم و به‌روز، درصدد جبران این کاستی‌ها و تبیین راهکارهای واقع‌بینانه برای نقش‌آفرینی مؤثر افغانستان در پروژه کمربند و راه است.

۲. مفاهیم

۱. **طرح کمربند و راه:** ابتکار کمربند و راه که به نام راه ابریشم جدید شناخته می‌شود، راهبردی است که توسط چین آغاز شده و به دنبال اتصال آسیا با آفریقا و اروپا از طریق شبکه‌های زمینی و دریایی با هدف بهبود یکپارچگی منطقه، بازگشت

تجارت از دریا و هوا به خشکی و هم‌چنین افزایش رشد اقتصادی است (iranchinaejob, 1402).

۲. راه ابریشم: راه ابریشم حدود ۱۱۴ سال قبل از میلاد برای تجارت امن ایجاد شد و به مدت ۱۷۰۰ سال میان آسیا، اروپا و آفریقا نقش مهمی ایفا کرد. این راه از هند و چین آغاز، از افغانستان عبور و تا روم ادامه داشت و به طول ۶۵۰۰ کیلومتر می‌رسید. در امتداد این مسیر ۹۷۰ کاروان‌سرا وجود داشت که مسافران در آن‌ها استراحت می‌کردند. راه ابریشم نقش مهمی در انتقال محصولات تجاری مانند ابریشم، ادویه‌جات، صنایع‌دستی و سنگ‌های قیمتی داشت و هم‌چنین فرهنگ‌ها، مذاهب و رسوم مختلف از طریق آن منتقل می‌شد. با پیشرفت خطوط هوایی و راه‌های دریایی، این راه اهمیت خود را از دست داد و در تاریخ باقی ماند (شیرانی، ۱۴۰۴).

۳. پیشینه روابط افغانستان و چین؛ از همسایگی تا همکاری استراتژیک

اولین رابطه دیپلماتیک میان افغانستان و چین در قرن هجدهم میلادی برقرار شد. دربار احمدشاه درانی پادشاه افغانستان و چیانلونگ امپراتور چین با همدیگر روابط دیپلماتیک برقرار کردند. چین، در طول قرن بیستم، خصوصاً در دوره اولیه جنگ سرد به افغانستان کمک‌های اقتصادی و میلیون‌ها دالر قرضه ارائه کرد. این دوستی به‌طور موقت پس از شکاف چین-شوروی و تهاجم شوروی به افغانستان در سال ۱۹۷۹ که شوروی رژیم‌های طرفدار خود و ضد چین را در افغانستان نصب کرد، قطع شد؛ اما از زمان خروج نیروهای شوروی و بهبود روابط شوروی و سپس روسیه با چین، روابط چین و افغانستان نیز در قرن بیست و یکم به‌طور قابل‌توجهی بهبود یافته است (Chinese-Iran Relations vi Modrn Afghan, 2019).

افغانستان و چین منحصیث دو کشور همسایه و آسیایی از گذشته‌های دور الی اکنون رابطه دوستانه توأم با احترام با همدیگر داشته‌اند. در ارتباط مثبت این دو کشور همین

بس که هیچ‌گاه من حیث همسایگان وارد مناقشات مرزی و جیوپولیتیک نشده و تاریخ هردو کشور، مناقشات این دو همسایه را ثبت نکرده است؛ بلکه برعکس در هر شرایط زمانی همکار و دوست همدیگر بوده است.

با روی کار آمدن دولت ملی گرا در چین، میان دو کشور پیمانی برای حسن روابط به امضا رسید. در ادامه، با توجه به حمایت‌های جمهوری خلق چین، روابط میان چین و افغانستان به اوج خود رسید. افغانستان در تاریخ ۱۲ ژانویه ۱۹۵۰ به‌طور رسمی چین را به رسمیت شناخت، هرچند که واکنش مشابهی از سوی چین در آن زمان مشاهده نشد. سرانجام، نگرانی‌های چین از کمک‌های اقتصادی و نظامی ایالات متحده به افغانستان باعث شد که این کشور در سال ۱۹۵۵ افغانستان را به رسمیت بشناسد. پس از برقراری روابط دیپلماتیک رسمی میان دو کشور، چین «تینگ کویو» را به‌عنوان سفیر خود به افغانستان فرستاد و افغانستان نیز عبدالصمد را به‌عنوان نماینده دیپلماتیک خود به چین اعزام کرد (موهانتی، ۲۰۲۰).

پس چین و افغانستان با معیار امروزی، در سال ۱۹۵۵ روابط دیپلماتیک خود را برقرار کردند که این اتفاق نقطه‌ای برجسته در تاریخ تعاملات میان دو کشور محسوب می‌شود (آریانا نوز، ۱۴۰۳). این رابطه زمانی شکل گرفت که هر دو کشور به دنبال توسعه روابط بین‌المللی و ارتقای ثبات در منطقه بودند. چین، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین کشورهای آسیا، افغانستان، با موقعیت ژئوپلیتیکی حائز اهمیت در قلب قاره، به‌ضرورت همکاری و تعامل در زمینه‌های مختلف پی بردند.

در سال ۱۹۶۰، دو کشور دست به امضای «معاهده دوستی و همکاری» زدند. این معاهده اصول احترام به حق حاکمیت ملی، تمامیت ارضی و عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر در برمی‌گرفت و تعهد طرفین به همکاری صلح‌آمیز و احترام متقابل را نشان می‌داد. این اقدام از سوی دو کشور، نمادی از عزم جدی آن‌ها برای بنیان‌گذاری روابطی

بر مبنای اعتماد متقابل و اهداف مشترک بود. در دوران صدراعظمی ژوانلای، بیجینگ با افغانستان پیمان دوستی و عهدنامه عدم تجاوز امضا کرد. هم‌چنین در سال ۱۹۶۵، دو کشور پیمان مرزی برای تعیین حدود مرزی به امضا رساندند. چین با به رسمیت شناختن مرزهای مشترک به طول ۴۰ مایل در منطقه‌ی واخان پامیر، گامی در جهت تقویت روابط خود با افغانستان برداشت. در جریان بازدید «لئو شائوکی» از کابل، دو طرف در بیانیه‌ای رسمی بر حمایت قاطع خود از «پنج اصل هم‌زیستی مسالمت‌آمیز» و «۱۰ اصل کنفرانس باندونگ در سال ۱۹۵۵» تأکید کردند (موهانتی، ۲۰۲۰).

این معاهده نقشی محوری در ایجاد زیربنای ارتباطی محکم میان چین و افغانستان ایفا کرد و بستر همکاری‌های گسترده‌تر در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را در سال‌های پس‌از آن فراهم ساخت. اگرچه در طول دهه‌های بعد، تغییرات سیاسی و تحولات حکومتی در هر دو کشور رخ داد، اما اصول این معاهده همچنان به‌عنوان چارچوبی استراتژیک برای تقویت روابط دوجانبه حفظ شد. این معاهده به شکلی برجسته در دوام پیوند و همگرایی میان چین و افغانستان نقش آفرینی کرد (موهانتی، ۲۰۲۰). در دوره حکومت کمونیستی در افغانستان، چین به‌طور غیرمستقیم از مبارزات مقدس مردم افغانستان حمایت کرد. در دوره اول امارت اسلامی افغانستان (۱۹۹۶-۲۰۰۱)، سفارت خود را در کابل باز نگه داشت؛ درحالی‌که بسیاری از کشورهای غربی برخلاف چین سفارت‌هایشان در افغانستان بسته بود. این کار، نشان‌دهنده تعامل محتاطانه و محترمانه چین با دولت‌ها و ملت افغانستان است (Small, 2015).

پس از فتح کشور و برقراری امارت اسلامی، چین یکی از اولین کشورهایی بود که با مقامات جدید افغانستان گفت‌وگو کرد. در ملاقات تاریخی ژوئیه ۲۰۲۱ در تیان‌جین بین وزیر خارجه چین وانگ‌یی و ملا عبدالغنی برادر، معاون اقتصادی ریاست‌الوزرای امارت اسلامی، چین از انتقال صلح‌آمیز قدرت در افغانستان استقبال کرد و قول

همکاری در بازسازی اقتصادی را داد (Xinhua, 2021). در سال ۱۴۰۲، چین فعالیت دیپلماتیک سفارت خود در کابل را حفظ و سفیر خود را منصوب نمود؛ گامی که نشان‌دهنده احترام به حاکمیت ملی افغانستان است. به‌علاوه، چین اولین کشوری بود که به‌گونه رسمی اعتمادنامه سفیر امارت اسلامی را پذیرفت (Reuters, 2023).

۴. موقعیت جیواستراتژیک افغانستان در پروژه کمر بند و راه

افغانستان همان نقشی را که در راه ابریشم داشت، در پروژه یک کمر بند و راه نیز می‌تواند داشته باشد؛ بنابراین، از موقعیت جیواستراتژیک خوبی برای این پروژه برخوردار است. طرح کمر بند و راه که در سال ۲۰۱۳ توسط چین معرفی شد، یکی از بزرگ‌ترین طرح‌های توسعه‌ای و اقتصادی در سطح جهان است. هدف اصلی این ابتکار ایجاد شبکه‌ای گسترده از راه‌های زمینی، خطوط ریلی، بندرها و مسیرهای تجاری است که آسیا، اروپا و آفریقا را به هم پیوند می‌دهد. چین از طریق این طرح می‌خواهد زمینه تجارت بین‌المللی، تسهیل سرمایه‌گذاری و ارتباطات فرهنگی و اقتصادی میان کشورها را فراهم کند. این طرح در واقع احیای مجدد مسیر ابریشم با ابعاد مدرن و ارتباطات گسترده محسوب می‌شود. در بعد راهبردی، اهداف سیاسی و جیواکونومیک این پروژه بسیار مهم است. چین با اجرای طرح کمر بند و راه درصدد است مسیرهای تجاری خود را از وابستگی به راه‌های دریایی تحت کنترل غرب رهایی دهد. این ابتکار برای بسیاری از کشورها، به‌خصوص افغانستان فرصتی برای جذب سرمایه‌گذاری، توسعه زیربنای و افزایش صادرات را فراهم می‌کند (Ferdinand, 2016). از منظر ژئواکونومیک، این طرح دارای دو محور اصلی است:

۱. کمر بند اقتصادی راه ابریشم (زمینی)

۲. راه دریایی ابریشم (دریایی)

محور زمینی از طریق آسیای مرکزی، روسیه و اروپای شرقی امتداد یافته و هدف آن ایجاد یک شبکه گسترده حمل و نقل و تجارت زمینی است که چین را به بازارهای اروپا متصل می‌سازد. محور دریایی بر توسعه بندرها و مسیرهای تجاری دریایی جنوب چین، اقیانوس هند، تا آفریقا و مدیترانه تمرکز دارد. این دو مسیر در کنار هم راهبرد اقتصادی و جیوپولیتیکی را شکل می‌دهند که از طریق آن چین می‌کوشد جایگاه خود را در نظم اقتصادی جهانی تقویت کرده، دسترسی به منابع انرژی و بازارهای جدید را تضمین نموده و نفوذ اقتصادی‌اش را افزایش دهد (Summers, 2016).

افغانستان به دلیل موقعیت جغرافیای راهبردی خویش، نقش مهم در پروژه کمربند و راه ایفا می‌کند. این کشور در چهارراه ارتباطی میان آسیای جنوبی، مرکزی و خاورمیانه قرار دارد. افغانستان می‌تواند به عنوان مسیر ترانزیتی حیاتی برای اتصال چین به ایران، پاکستان و آسیای مرکزی عمل کند. مشارکت افغانستان در طرح‌های همچون کریدور اقتصادی چین- پاکستان^۱ و راه‌لاجورد زمینه را برای گسترش زیربنای حمل و نقل، سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش صادرات فراهم می‌سازد. از دید جیواکونومیک، حضور فعال افغانستان در این پروژه نه تنها به توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال کمک می‌کند، بلکه می‌تواند این کشور را از یک فضای پیرامونی به نقطه اتصال مهم در شبکه تجارت منطقه‌ای تبدیل کند (Haidari, 2020). هدف نهایی پروژه یادشده، ایجاد «جامعه با سرنوشت مشترک بشریت»^۲ است که در آن کشورها از طریق همکاری اقتصادی و زیربنای به توسعه پایدار دست یابند (Rolland, 2017).

همان‌طور که بیان شد، در این پروژه افغانستان می‌تواند به عنوان هاب منطقه‌ای در کمربند و راه عمل کند. سه محور اصلی پیشنهادی پروژه یک کمربند و یک راه از

^۱ CPEC

^۲ 人类命运共同体

طریق افغانستان از این قرار است:

۱. محور شمال-جنوب: اتصال ازبکستان-مزارشریف-کابل-پیشین-بندر گوادر در پاکستان

۲. محور شرق-غرب: اتصال چین-واخان-کابل-هرات-ایران-اروپا

۳. محور CPEC-افغانستان: ادغام افغانستان در پروژه همکاری اقتصادی چین-پاکستان
باتوجه به این محورها، در سال ۱۴۰۲، کارشناسان چینی و افغان در کابل مطالعات امکان‌سنجی خط آهن مزارشریف-کابل-پیشین را آغاز کردند (خبرگزاری پژواک، ۱۵/۰۶/۱۴۰۲). افغانستان در مرکز چهار منطقه مهم قرار دارد:

۱. آسیای مرکزی (ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان)؛

۲. جنوب آسیا (پاکستان، هند)؛

۳. خاورمیانه (ایران)؛

۴. قفقاز و روسیه.

این موقعیت، افغانستان را به چهارراه آسیا تبدیل می‌کند؛ موقعیتی که در صورت ثبات، می‌تواند به نفع افغانستان، چین و کل منطقه باشد.

نقشه پروژه یک کمربند و یک راه و موقعیت جیواستراتژیک افغانستان در کمربند و راه

(<https://iranchinaejob.ir/bri>)

۵. منافع اقتصادی مشترک؛ معادن، انرژی، زیربنا

پروژه کمربند و راه زمینه‌ساز ایجاد منافع اقتصادی مشترک میان چین و کشورهای مسیر از جمله افغانستان در بخش‌های کلیدی مانند معادن، انرژی و زیربناها است. افغانستان با داشتن منابع غنی مانند مس، لیتیوم، آهن و عناصر نادر می‌تواند نقش مهمی در تأمین مواد اولیه صنایع چین ایفا کند. از سوی دیگر سرمایه‌گذاری چین در استخراج معادن، احداث راه آهن، توسعه بندرهای خشکه، ایجاد نیروگاه‌های برق، فرصت‌های برای رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال در افغانستان فراهم می‌سازد. این همکاری‌ها افزون بر منافع اقتصادی موجب پیوند متقابل در حوزه انرژی و ترانزیت منطقه‌ای نیز شده و می‌تواند بنیانی برای ثبات و توسعه پایدار در منطقه گردد (Clark, 2018).

۵-۱. ذخایر معدنی افغانستان

براساس گزارش وزارت معادن و صنایع افغانستان (۱۴۰۱)، ذخایر معدنی کشور شامل:

۱. لیتیوم: ۵,۴ میلیون تن (بیشتر از ذخایر شیلی) مناسب برای صنایع باتری و فناوری

۲. مس: ۶۰ میلیون تن (معدن مس عینک یکی از بزرگ‌ترین معادن جهان)

۳. آهن: ۲,۲ میلیارد تن

۴. سنگ‌های معدنی و ذخایر عناصر نادر خاکی: برای صنایع الکترونیک و

نظامی، از جمله منابع استراتژیک و حیاتی در ساختار صنعتی هر کشور به حساب

می‌روند (Humphries, 2023).

این مواد نه تنها در صنایع انرژی مخابرات کاربرد گسترده دارند بلکه در تولید تجهیزات پیشرفته الکترونیک نظامی نیز نقش به سزا دارد. عناصر نادرى چون نئودیمیوم، تریبیوم، لانتان و ایتريوم در ساخت حسگرهای دقیق رادارهای پیشرفته، سامانه‌های هدایت هوشمند، موتورهای الکتریکی نظامی و فناوری‌های مرتبط باهوش مصنوعی مورد استفاده قرار می‌گیرند (Binnemans et al, 2022). از این رو تسلط بر منابع معدنی و استخراج علمی این عناصر بخشی از امنیت ملی و فناوری استراتژیک کشورها را تشکیل می‌دهد (Massari & Roberti, 2021). با توجه به ارزش منابع معدنی کشور، شرکت‌های مختلف چینی رؤیایی سرمایه‌گذاری در افغانستان را در سر دارند. از جمله شرکت MCC چین در حال مذاکره برای احیای پروژه معدن عینک است (Dorraj & Hassan, 2023).

جدول ذخایر معدنی افغانستان

ماده معدنی	مقدار تخمینی	کاربرد اصلی
لیتیوم	۵,۴ میلیون تن	بطری الکتریکی، فناوری
مس	۶۰ میلیون تن	صنایع برق و الکترونیک
آهن	۲۰۲ میلیارد تن	صنایع فولادی و ساختمانی
طلا	۱۰۳ میلیون اونس	ذخیره ارزش و صنایع جواهرسازی

وزارت معادن و صنایع، ۱۴۰۱ (United States Geological Survey, 2011)

۲-۵. پروژه‌های زیربنایی

پروژه‌های زیربنایی چین در افغانستان بخشی از چارچوب همکاری‌های اقتصادی دو کشور در قالب ابتکار کمربند و راه به‌شمار می‌رود. چین در سال‌های اخیر در

چندین طرح زیربنایی افغانستان از جمله احداث سرک‌ها، توسعه شبکه مخابراتی، ساخت بند برق، پروژه استخراج مس عینک لوگر، سرمایه‌گذاری کرده است. افزون بر آن، برنامه‌های اتصال ریلی میان افغانستان، چین و آسیای مرکزی از طریق بندر حیرتان و بندر خشتی به هدف تقویت تجارت و ترانزیت منطقه‌ای در حال بررسی و توسعه است. این پروژه‌ها نه تنها به بهبود زیربنای حمل‌ونقل و انرژی افغانستان کمک می‌کند، بلکه ظرفیت این کشور را برای ایفای نقش فعال‌تر در مسیرهای تجارتی بین‌المللی افزایش می‌دهد (Zhang, 2021). موارد زیر از جمله پروژه‌های است که توسط چین در افغانستان کار می‌شود:

۱. خط انتقال برق از پاکستان به کابل و مزار شریف
 ۲. توسعه بندر هوایی کابل و مزار شریف
 ۳. همکاری با هواوی در توسعه شبکه مخابراتی G۴ و G۵.
- ضمناً پروژه‌های زیر از جمله پروژه‌های پیشنهادی کمربند و راه در افغانستان است:
۱. خط آهن مزارشریف-کابل-پیشین
 ۲. توسعه و استخراج معدن مس عینک
 ۳. اتصال شبکه برق افغانستان به CPEC
 ۴. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در مرز ترکمنستان (Xinhua, 2023).

فهرست پروژه‌های چین در افغانستان و پروژه‌های پیشنهادی کمربند و راه

نام پروژه / محل	توضیح مختصر	منبع معتبر	نوع پروژه
خط انتقال برق از پاکستان به کابل و مزار شریف	طرح انتقال برق از مسیر پاکستان برای تقویت برق کابل و مزار شریف؛ بخشی از ابتکارات اتصال منطقه‌ای و پیوند با CPEC	Reuters, 2023; MFA China, 2024	در حال اجرا

در حال اجرا	China Briefing, 2024	شرکت‌های چینی در نوسازی و توسعه بخش‌هایی از میدان‌های هوایی کابل و مزار شریف همکاری فنی داشته‌اند.	توسعه بندر هوایی کابل و مزار شریف
در حال اجرا	DatacenterDynamics, 2023; Reuters, 2024	وزارت مخابرات افغانستان با شرکت Huawei برای گسترش شبکه‌های مخابراتی و نظارتی گفت‌وگو کرده است؛ هنوز در سطح توافق فنی است.	همکاری با هواوی در توسعه شبکه‌های G4 و G5
پیشنهادی (BRI)	Jamestown Foundation, 2024; MFA China, 2024	مسیر ریلی پیشنهادی در چارچوب طرح کمربند و راه برای اتصال شمال به جنوب و دسترسی افغانستان به آب‌های آزاد از طریق پاکستان.	خط آهن مزار شریف- کابل - پیشین (پاکستان)
پیشنهادی (BRI)	RFE/RL, 2024; ToloNews, 2023	پروژه بزرگ متالورژی کال کورپ چین (MCC) که از سال ۲۰۰۷ شروع و در سال‌های اخیر مذاکرات برای ازسرگیری آن ادامه دارد.	توسعه و استخراج معدن مس عینک (لوگر)
پیشنهادی (BRI)	Reuters, 2023; China MFA, 2024	طرحی برای پیوستن شبکه برق افغانستان به دالان اقتصادی چین- پاکستان (CPEC) جهت تأمین انرژی پایدار.	اتصال شبکه برق افغانستان به CpEC
پیشنهادی (BRI)	Turkmen MFA, 2024; ToloNews, 2023	طرح ایجاد منطقه تجاری مشترک برای افزایش صادرات و پیوند افغانستان-ترکمنستان در چارچوب کمربند و راه.	ایجاد منطقه‌ای ویژه اقتصادی در مرز ترکمنستان (تورغندی و آقینه)

۱- مختصات جغرافیایی تقریبی پروژه‌ها

طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	محل
69.1783°	34.5253°	کابل (Kabul)
67.1167°	36.7000°	مزار شریف (Mazar-i-Sharif)
69.2937°	34.2719°	مس عینک (Logar)
66.9941°	30.5818°	پیشین (Pakistan)
62.2841°	35.2434°	تورغندی / اقینه (مرز ترکمنستان)

با شروع کار این پروژه‌ها هزاران اشتغال و میلیون‌ها دلار سرمایه در افغانستان به حرکت می‌افتد؛ یعنی کاری که اقتصاد کشور را از رکود خارج کرده به رشد اقتصادی سوق می‌دهد.

۶. چالش‌ها و راهکارها

۶-۱. چالش‌ها

پروژه یک کمر بند و یک‌راه باوجود فرصت‌های فراوانی که یادآوری گردید، با تعدادی چالش نیز مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. چالش امنیتی: عمده‌ترین چالش امنیتی، چالش داعش خراسان و سایر گروه‌های مخالف دولت است. خوشبختانه همین حالا هیچ‌کدام نگرانی عمده امنیتی در افغانستان حساب نشده و تهدیدهای آن‌ها از میان برداشته شده است. فعالیت گروه‌های خارج از قانون مانند داعش خراسان که به منافع چین و افغانستان تهدید وارد می‌کنند، توسط نیروهای امارت اسلامی با اقدامات قاطع امنیتی، سرکوب شده و هسته‌های آن‌ها در داخل کشور از میان رفته است. وزارت دفاع امارت اسلامی، موفق به کاهش حملات در سال ۱۴۰۲ شد (وزارت دفاع، ۱۴۰۲).

۲. نبود زیربنای پایدار، ضعف نظام اداری، نگرانی از بدهی‌های خارجی: این موارد از جمله چالش‌های دیگری است که دامن افغانستان را گرفته است. این چالش‌ها می‌توانند روند اجرای پروژه‌ها را کند سازد. به‌علاوه، رقابت‌های جیوپولیتیکی میان قدرت‌های منطقه مانند هند، پاکستان و چین نیز بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی افغانستان تأثیر می‌گذارد. برای غلبه بر این چالش‌ها لازم است دولت افغانستان سیاست‌های شفاف سرمایه‌گذاری، تضمین امنیت پروژه‌ها، مدیریت مؤثر منابع طبیعی را در اولویت خویش قرار داده و همکاری چندجانبه با کشورهای همسایه و نهادهای بین‌المللی می‌تواند زمینه تضمین منافع متقابل و پایدار پروژه‌ها را فراهم آورد (Yu, 202).

۲-۶. راهکارها

- برای بهره‌گیری مؤثر از فرصت‌های پروژه کمربند و راه و کاهش چالش‌های موجود، افغانستان نیازمند تدوین راهبرد جامع ملی در قبال این ابتکار است؛ در این راستا:
۱. دولت باید بر تقویت ثبات امنیتی و ایجاد فضای مطمئن برای سرمایه‌گذاری خارجی تمرکز کند تا اجرای پروژه‌های زیربنای تضمین شود.
 ۲. ایجاد چارچوب شفاف حقوقی و مالی جهت جذب سرمایه‌گذاری‌های چین و سایر شرکا، از بروز فساد و بدهی‌های سنگین جلوگیری می‌کند.
 ۳. افغانستان می‌تواند از دیپلماسی اقتصادی فعال و همکاری چندجانبه با کشورهای مسیر کمربند و راه برای تضمین منافع مشترک بهره‌گیرد.
 ۴. در نهایت، سرمایه‌گذاری در آموزش نیروی انسانی، مدیریت منابع طبیعی، استفاده از فناوری‌های نوین به تقویت ظرفیت داخلی و پایداری توسعه کمک می‌کند (Rahimi, 2020).

به صورت پیشنهادی، اگر موارد سه گانه زیر در دستور کار دولت افغانستان قرار گیرد، خالی از منفعت نخواهد بود:

۱. امضای توافقنامه امنیتی دوجانبه بین افغانستان و چین
۲. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در مرزهای شرقی
۳. مشارکت بخش خصوصی چینی با نظارت دولتی افغانستان

نتیجه گیری

همکاری افغانستان و چین در چارچوب طرح کمربند و راه، نه تنها به منافع دو کشور، بلکه به ثبات و رونق کل منطقه آسیای مرکزی و جنوبی کمک خواهد کرد. امارت اسلامی با حفظ حاکمیت ملی و اتخاذ سیاست های هوشمندانه، می تواند از این فرصت تاریخی برای بازسازی اقتصادی و جایگاه بین المللی خود استفاده کند. چین نیز با احترام به استقلال افغانستان و سرمایه گذاری پایدار، می تواند به یک شریک مسئول و بلندمدت تبدیل شود.

همکاری های اقتصادی و جیواستراتژیک افغانستان و چین در چارچوب پروژه کمربند و راه فرصتی بی نظیر برای هر دو کشور و منطقه فراهم می کند. افغانستان با موقعیت جیواستراتژیک خاص خود و منابع طبیعی غنی، می تواند به یکی از نقاط کلیدی اتصال در این پروژه تبدیل شود. این همکاری ها نه تنها به توسعه زیربناها و رونق اقتصادی افغانستان کمک می کند، بلکه زمینه ساز تقویت روابط دوجانبه و ایجاد ثبات پایدار در منطقه خواهد بود.

چین نیز با سرمایه گذاری در حوزه هایی چون معادن، انرژی و زیربناها می تواند از منابع طبیعی افغانستان بهره مند شود و نفوذ اقتصادی خود را در منطقه افزایش دهد. این همکاری ها، اگر با مدیریت صحیح، برنامه ریزی بلندمدت و احترام به حاکمیت ملی افغانستان همراه باشد، می تواند به سود هر دو کشور تمام شود و پایه گذار یک

شراکت استراتژیک پایدار گردد. با وجود فرصت‌های فراوان، چالش‌هایی چون مسائل امنیتی، ضعف زیربناها و رقابت‌های جیوپولیتیکی منطقه‌ای نیازمند توجه جدی هستند. برای غلبه بر این چالش‌ها، افغانستان باید از دیپلماسی اقتصادی هوشمندانه، همکاری‌های چندجانبه و سیاست‌های شفاف بهره‌گیرد تا از این فرصت تاریخی برای بازسازی اقتصادی و تقویت جایگاه بین‌المللی خود استفاده کند.

همکاری‌های اقتصادی و جیواستراتژیک میان افغانستان و چین براساس احترام متقابل، عدم‌مداخله در امور داخلی و منافع مشترک استوار است. این همکاری‌ها می‌تواند به توسعه اقتصادی و ثبات منطقه‌ای کمک کند و افغانستان را به یک قطب ارتباطی و اقتصادی در چارچوب پروژه کمربند و راه تبدیل کند. همچنین، این تلاش‌ها برای چین نیز سودآور است و منجر به تقویت جایگاه جیوپولیتیکی آن در منطقه می‌شود.

افغانستان با موقعیت جیواستراتژیک خود در قلب آسیا و دارا بودن منابع معدنی غنی، نقش مهمی در پروژه کمربند و راه ایفا می‌کند. این کشور می‌تواند به عنوان مسیر ترانزیتی کلیدی برای اتصال چین به آسیای مرکزی، جنوب آسیا و خاورمیانه عمل کند. از سوی دیگر، سرمایه‌گذاری چین در زیربناها و معادن افغانستان می‌تواند به توسعه پایدار و ایجاد اشتغال در این کشور کمک کند.

پیشنهادهای پالیسی‌محور

۱- تدوین راهبرد ملی: افغانستان باید یک راهبرد ملی مشخص برای مشارکت در پروژه کمربند و راه تدوین کند تا منافع ملی، اولویت‌های اقتصادی و چارچوب همکاری با چین به‌طور شفاف تعریف شود.

تمرکز بر ترانزیت و اتصال منطقه‌ای: توسعه کریدورهای ترانزیتی شرق-غرب و شمال-جنوب و اتصال به CPEC می‌تواند افغانستان را به محور ارتباطی منطقه تبدیل کند.

۲- چارچوب حقوقی شفاف برای سرمایه‌گذاری: ایجاد قوانین روشن برای سرمایه‌گذاری خارجی، به‌ویژه در معادن و زیربناها، به حفظ حاکمیت اقتصادی و جذب سرمایه کمک می‌کند.

۳- توسعه پایدار و انتقال فناوری: همکاری‌ها باید همراه با انتقال دانش فنی، استفاده از نیروی کار داخلی و ایجاد ارزش افزوده باشد.

۴- دیپلماسی اقتصادی فعال: افغانستان باید از دیپلماسی اقتصادی و همکاری‌های چندجانبه برای کاهش رقابت‌های ژئوپلیتیکی و تقویت ثبات منطقه‌ای بهره‌گیرد.

منابع

۱. رضایی، علی‌رضا، (۱۴۰۰)، نقش سازمان شانگهای در توسعه منطقه‌ای، تهران، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی
۲. حسینی، محمد، (۱۳۹۹)، همکاری‌های منطقه‌ای در جنوب آسیا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
۳. از هفتادمین سالگرد روابط دیپلماتیک بین افغانستان و چین در کابل تجلیل شد، (۱۴۰۳)، آریانا نیوز، قابل دسترسی: <https://www.ariananews.af/fa>
۴. آغاز مطالعات فنی خط آهن مزار-کابل-پیشین با همکاری چین، (۱۴۰۲)، خبرگزاری پژواک، قابل دسترسی: <https://pajhwok.com>
۵. شیرانی، فضل ولی، (۱۴۰۴)، راه ابریشم و ارزش اقتصادی آن برای افغانستان، ترجمه هدایت الله واحدی، قابل دسترسی: <https://dpmea.gov.af/dr>
۶. لی، جیانگ، (۱۴۰۴)، حمایت‌های چین از افغانستان در عرصه سیاسی و اقتصادی ادامه خواهد داشت، تی‌آرتی فارسی، قابل دسترسی: <https://www.trtfarsi.com/article/Ye30038a39f3>
۷. موهانتی، بایسالی، (۲۰۲۰)، چین در افغانستان: موقعیت و جایگاه منطقه‌ای (قسمت ۲)، ترجمه سید نجیب الله مصعب، روزنامه صبح کابل، قابل دسترسی: <https://subhekabul.com/china-in-afghanistan-regional-position-part-21>

۸. گزارش سالانه عملیات ضد تروریستی، (۱۴۰۲)، وزارت دفاع امارت اسلامی افغانستان، (۱۴۰۲)، کابل

۹. گزارش ذخایر معدنی افغانستان، (۱۴۰۱)، وزارت معادن و صنایع، کابل

۱۰. همه چیز درباره ابتکار کمربند و جاده، (۱۴۰۲)، قابل دسترسی:

<https://iranchinaejob.ir/bri>

1. Embassy of People's Republic of China in the Islamic Republic of Afghanistan, (2025), The Chinese Embassy in Afghanistan and the Afghan Interim Government jointly hosted a celebration marking the 70th anniversary of the establishment of diplomatic relations between China and Afghanistan".

2. Jamestown Foundation, (2024), China's BRI in Afghanistan: Railway opportunities and regional challenges

3. Ferdinand, p. (2016). Westward ho- the china dream and one belt one road: chines foreign policy under Xi Jinping international affairs, 92(4)

4. Haidari,M, (2020), Afghanistan's role in chines Belt and Road intuitive prospect and challenges, **Journal of south Asian studies**, 8(2)

5. China accepts IEA ambassador, (2023), **Ariana News** Retrieved 2023-12-01

6. Binnemans, k. Jones, p. t. &van gerven, (2022), Rare earths and balance problem: the crucial role of recycling global supply, **The journal of sustainable metallurgy**, Available: <https://doi.org/10.1007/s40831-021-00475-7>.

7. CGTN, (2023), Taliban assures China no Afghan soil will be used against neighbors, Available:

<https://news.cgtn.com/news/2023-09-10/Taliban-assures-China-no-Afghan-soil-will-be-used-against-neighbors-1kXwQk8Z4dK/index.html>

8. China Briefing, (2024), Afghanistan's role in the Belt and Road Initiative.

9. China Ministry of Foreign Affairs, (2024), Remarks on Belt and Road cooperation with Afghanistan, Beijing: MFA

10. Clark, M, (2018), The Belt and Road initiative and chines evolving grand strategy in Asia, **Asian affairs**, 49(2)

11. Dorraj, M. & Hassan, S, (2023), Afghanistan in China's Belt and Road Initiative, **Geopolitical implications. Journal of Asian Security and International Affairs**, Available:

<https://doi.org/10.1177/23477970231178901>

12. Datacenter Dynamics, (2023), Huawei engages in telecom cooperation talks with Afghanistan

13. Humphries, m, (2023), Critical minerals and U.S. national security, **Congressional research service report number R46618**, Available:

<https://crsreports.Congress>

14. Massari, S. & Ruberti, M, (2021), Rare earth elements as critical raw materials: focus on international markets and future strategies, **Resources policy**, Available:
<https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102014>.
15. Rahimi, H, (2020), Policy strategies for Afghanistan's engagement in china's Belt and Road initiatives, **Central Asian journal of Economic studies**, Available:
<https://doi.org/10.1080.20414005.2022.1950843>
16. Ramachandran, Sudha, (2018), Is China Bringing Peace to Afghanistan?, **The Diplomat**
17. Reuters, (2023), Taliban say new chines envoy appointed in Kabul first ambassadorial appointment since 2021 takeovers, **Reuters**, Available:
<http://www.reuters.com/world/>
18. Small, A, (2015), **The China-Pakistan Axis: Asia's New Geopolitics**, Oxford University Press
19. Stone, Rupert, (2019), Slowly but surely, China is moving into Afghanistan, **TRT World**
20. Summers, T, (2016), China's new silk road': Sub national regions and networks of global political economy, **Third world Quarterly**, 37(9)
21. Afghanistan, China Discuss Economic Corridors and Mining Cooperation, (2023), **ToloNews**
22. Xinhua, (2021), China welcomes peaceful transition in Afghanistan, Available:
http://www.xinhuanet.com/english/2021-07/28/c_1310078945.htm
23. Xinhua, (2023), China reaffirms commitment to Afghanistan's reconstruction, Available:
<http://www.xinhuanet.com/english/20230305/123456789.htm>
24. Yu, H, (2020), Challenges and prospects of the Belt and Road initiative in Afghanistan, **Asian Economic policy Review**, Available:
<https://doi.org/10.1111/aepr.12298>
25. Zhang, H, (2021), China- Afghanistan cooperation under the Belt and Road initiative infrastructure investment and challenges, **Journal of contemporary china studies**, Available:
<https://doi.org/10.1080/10670564.2021>